

מפי כהן

שיעורו השבועי של

מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

לעילוי נשמת מו"ח הרה"ג המקובל הרב אליהו עטייה זצ"ל

ספר יהושע

פרק ט

התקבצות המלכים וערמת הגבעונים

ראשי פרקים:

ישראל לא נלחמים לבד ✦ עם ישראל - תופעה בלתי מוסברת ✦ עליך ברית יכרותו ✦ איחוד חסיין מלך ירדן עם נאצר נשיא מצרים ✦ בשלושה מקומות חלקו באי עולם על הקב"ה ✦ הנושא המרכזי איננו מלחמה ✦ מצוה לקרוא לשלום ✦ דברים שאמרו מפני דרכי שלום ✦ האחריות מתחילה בבית פנימה ✦ מדוע נצרכה ערמת הגבעונים? ✦ ערמה כנגד ערמה

פרק ט

התקבצות המלכים להילחם בישראל

"וַיְהִי כַשְׁמַע כָּל הַמְּלָכִים אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּהָר וּבְשֹׁפְלָה וּבְכָל חוֹף הַיָּם הַגָּדוֹל אֶל מוֹל הַלְּבָנוֹן הַחֲתִי וְהָאֲמֹרִי הַכְּנַעֲנִי הַפְּרִזִּי הַחִיטִי וְהַיְבוּסִי: וַיִּתְקַבְּצוּ וַיָּחֲדוּ לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל פֶּה אֶחָד."

ערמת הגבעונים

"וַיִּשְׁבִּי גִבְעוֹן שְׁמֵעוּ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לִירִיחוֹ וְלָעִי: וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵמָּה בְּעֵרְמָה וַיִּלְכּוּ וַיִּצְטַיְרוּ וַיִּקְחוּ שָׂקִים בָּלִים לְחַמּוּרֵיהֶם וְנֹאדוֹת יַיִן בָּלִים וּמִבְּקָעִים וּמִצַּרְרִים: וַיַּנְעִלוּת בָּלוֹת וּמִטְלָאוֹת בְּרַגְלֵיהֶם וּשְׁלֵמוֹת בָּלוֹת עֲלֵיהֶם וְכָל לֶחֶם צִידָם יָבֵשׁ הָיָה נִקְדָּיִם: וַיִּלְכּוּ אֶל יְהוֹשֻׁעַ אֶל הַמַּחֲנֶה הַגָּלְגָל וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו וְאֵל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ וַעֲתָה כְּרַתְנוּ לָנוּ בְרִית: וַיֹּאמְרוּ וַיֹּאמֶר אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הַחִיטִי אֹרִי בְּקִרְבִּי אַתָּה יוֹשֵׁב וְאִיךָ אֶכְרַת לָךְ בְּרִית: וַיֹּאמְרוּ אֶל יְהוֹשֻׁעַ עֲבָדֶיךָ אֲנַחְנוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהוֹשֻׁעַ מִי אַתֶּם וּמֵאַיִן תָּבֹאוּ: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה מֵאֵד בָּאוּ עֲבָדֶיךָ לְשֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי שָׁמַעְנוּ שְׁמֵעוּ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה בְּמִצְרַיִם: וְאֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לְשִׁנֵּי מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחּוֹן מֶלֶךְ חִשְׁבוֹן וְלַעֲוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר בְּעִשְׂתְּרוֹת: וַיֹּאמְרוּ אֲלֵינוּ זְקִינֵינוּ וְכָל יִשְׁבֵי אֶרְצֵנוּ לֵאמֹר קָחוּ בְּיָדְכֶם צִדָּה לְדָרֶךְ וּלְכּוּ לְקַרְאֵתָם וְאִמְרַתֶּם אֲלֵיהֶם עֲבָדֵיכֶם אֲנַחְנוּ וַעֲתָה כְּרַתְנוּ לָנוּ בְרִית: זֶה לְחַמְנוּ חֵם הַצִּיטִינֵנוּ אִתּוֹ מִבְּתֵינֵנוּ בְּיוֹם צִאֲתָנוּ לְלָכֶת אֲלֵיכֶם וַעֲתָה הִנֵּה יָבֵשׁ וְהָיָה נִקְדָּיִם: וְאֵלֶּה נֹאדוֹת הַיַּיִן אֲשֶׁר מִלֵּאנֵנוּ חֲדָשִׁים וְהִנֵּה הַתְּבַקְעוּ וְאֵלֶּה שְׁלֵמוֹתֵינוּ וַיַּנְעִלְנוּ בְּלוּ מִרַב הַדָּרֶךְ מֵאֵד: וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים מִצִּידָם וְאֵת פִּי ה' לֹא שָׁאֲלוּ."

כריתת הברית וגילוי התרמית

"וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ שְׁלוֹם וַיְכַרֵּת לָהֶם בְּרִית לְחִיּוּתָם וַיִּשְׁבַּעוּ לָהֶם נְשִׂאֵי הָעֵדָה: וַיְהִי מִקְצֵה שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרָי אֲשֶׁר כְּרַתְנוּ לָהֶם בְּרִית וַיִּשְׁמְעוּ כִּי קִרְבִּים הֵם אֵלָיו וּבְקִרְבּוֹ הֵם יֹשְׁבִים: וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל עֲרֵיהֶם בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְעָרֵיהֶם גִּבְעוֹן וְהַכְּפִירָה וּבְאֵרוֹת וְקִרְיַת יַעֲרִים: וְלֹא הַפּוֹם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי נִשְׁבַּעוּ לָהֶם נְשִׂאֵי הָעֵדָה בְּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְנוּ כָּל הָעֵדָה עַל הַנְּשִׂאִים:

תוכחת יהושע, הענשת הגבעונים והתנצלותם

וַיֹּאמְרוּ כָּל הַנְּשִׂאִים אֶל כָּל הָעֵדָה אֲנַחְנוּ נִשְׁבַּעְנוּ לָהֶם בְּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲתָה לֹא נוֹכַח לְנֹגֵעַ בָּהֶם: זֹאת נַעֲשֶׂה לָהֶם וְהַחֲיָה אוֹתָם וְלֹא יִהְיֶה עֲלֵינוּ קֶצֶף עַל הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ לָהֶם: וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם הַנְּשִׂאִים יְחִיו וַיְהִיו חֲטָבֵי עֲצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם לְכָל הָעֵדָה כַּאֲשֶׁר דִּבְּרוּ לָהֶם הַנְּשִׂאִים."

"וַיִּקְרָא לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם לֵאמֹר לְמָה רָמִיתֶם אֶתְנוּ לֵאמֹר רְחוּקִים אֲנַחְנוּ מִכֶּם מֵאֵד וְאַתֶּם בְּקִרְבָּנוּ יֹשְׁבִים: וַעֲתָה אֲרוּרִים אַתֶּם וְלֹא יָכַרְתְּ מִכֶּם עֶבֶד וְחֲטָבֵי עֲצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם לְבֵית אֱלֹהֵי: וַיַּעֲנוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמְרוּ כִּי הִגַּדְתָּ לָנוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲשֶׁר צָוָה ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת מֹשֶׁה עֲבָדוֹ לְתַת לָכֶם אֶת כָּל הָאָרֶץ וְלְהַשְׁמִיד אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וַיִּנְרָא מֵאֵד לְנַפְשֵׁתֵינוּ מִפְּנֵיכֶם וַנַּעֲשֶׂה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה: וַעֲתָה הִנְנוּ בְּיָדְךָ כְּטוֹב וְכִישֹׁר בְּעֵינֶיךָ לַעֲשׂוֹת לָנוּ עֲשֵׂה: וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן וַיִּצַּל אוֹתָם מִיַּד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא הָרְגוּם: וַיִּתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ בְּיוֹם הַהוּא חֲטָבֵי עֲצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם לַעֲדָה וּלְמַזְבֵּחַ ה' עַד הַיּוֹם הַזֶּה אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר."

ישראל לא נלחמים לבד

בעשירי לחודש ניסן חצו בני ישראל את הירדן, ולאחר הפסח עלו על יריחו לכבשה בדרך נס - שבע פעמים הקיפו את העיר ותקעו בשופרות עד ששקעה החומה תחתיה, והביסו את יושבי העיר. בהמשך כבשו את העי. המערכה הראשונה על העי אמנם נכשלה בעוון עכן שעבר על החרם ולקח מן השלל, אך במערכה השנייה הביסו את האויב וכבשו את העי.

לכך מצטרפת רשימת ניצחונותיהם במלחמתם מול עמלק, מדין, סיחון ועוג. גבורת בני ישראל איימה על עמי כנען, ומתוך חשש לעתידם החליטו עמי כנען להתאחד כנגד ישראל. השמועות על עם העבדים שיצא ממצרים ועושה את דרכו לארץ כנען עשו להן כנפיים ועוררו חשש כבד בקרב יושבי הארץ. כל מי שעקב אחרי החדשות באותן שנים הבין שיש פה משהו פלאי ובלתי מוסבר. אותו עם, שעבר שנים קשות של שעבוד ודיכוי במצרים, התגלה כלוחם אמיץ ומתוחכם, ולפי השמועות, הבינו העמים,

שלא לבד נלחמים ישראל אלא בעזרת כוח עליון שמסייע בעדם ומביא להצלחתם הכבירה.

עם ישראל – תופעה בלתי מוסברת

שמועות מסוג זה מוכרות לנו מן העבר, "שמעו עמים יְהוָה חיל אֲחֻז יִשְׁבִי פְלִשְׁתִּים: אֲזַ נְבַהְלוּ אֶלּוֹפֵי אֲדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֶאֱחָזְמוּ רְעַד נִמְגוּ כָּל יִשְׁבֵי כְנָעַן"¹, "וַיִּשְׁמַע יְתְרוֹ לֵהֵן מִדְּבַר חֲתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹקִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עִמּוֹ"², "וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּדֶךְ עֶרְדַּי יִשָּׁב הַגִּבְעָה כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים..."³, ועוד.

על שמועתו של יתרו אומרים חז"ל:

"וַיִּשְׁמַע יְתְרוֹ כֵּהֵן מִדִּין - מה שמועה שמע וּבֵא וְנִתְגִּיר?"

רבי יהושע אומר: מלחמת עמלק שמע, שהרי כתיב בצדו: 'ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב'.

רבי אלעזר המודעי אומר: מתן תורה שמע וּבֵא, שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל מלכי עובדי כוכבים אחזתן רעדה בהכיליהן ואמרו שירה, שנאמר: 'ובהיכלו כולו אומר כבוד'.

נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו: מה קול ההמון אשר שמענו, שמא מכול בא לעולם? ...אמר להן: כבר נשבע שאינו משחית כל בשר.

ומה קול ההמון הזה ששמענו? אמר להם: חמדה טובה יש לו בבית גנזיו שהיתה גנוזה אצלו תקע"ד דורות קודם שנברא העולם, וביקש ליתנה לבניו, שנאמר: 'ה' עוז לעמו יתן'. מיד פתחו כולם ואמרו: 'ה' יברך את עמו בשלום'."

כשניתנה תורה לישראל, העולם כולו נרעש. מלכי האומות התקבצו אצל בלעם הרשע לשמוע ממנו מה פשר "קול ההמון" שנשמע באוזניהם.

בכל העולם מדברים על התופעה הבלתי מוסברת הנקראת: 'עם ישראל'. כולם מבינים שמתחולל כאן משהו בסדר גודל עולמי. מתחיל כאן תהליך שתהיה לו השפעה נרחבת על כל התפיסה האנושית, ומי שיביא את השינוי זה עם ישראל.

עליך ברית יכרותו

יושבי כנען מתאגדים כדי לייצר מאזן אימה כנגד ישראל, "וַיִּתְקַבְּצוּ יְחָדוּ לְהִלָּחֵם עִם יְהוֹשֻׁעַ וְעִם יִשְׂרָאֵל פֶּה אֶחָד". לא בטוח שבליבם הם היו מאוחדים, אבל הפה היה אחד. לכולם היה ברור שצריך להתאחד ולעמוד מנגד.

לכל מלך יש ממלכה משלו וצבא משלו. באופן טבעי אין צורך בחיבור בין העמים, אבל כשמדובר בכריתת ברית נגד ה', הם מבינים שאין להם ברירה והם מוכנים לגשר על כל הפערים והמתחים כדי הצטרף לאחרים, "כִּי נִוְעָצוּ לָב יְחָדוּ עֲלֵיךְ בְּרִית בְּרִיתוֹ"⁵. לפתע הארגונים השונים מתאחדים, 'האיחוד האירופי', האו"ם, ועוד, ולכולם יש מגמה אחת, "על ה' וְעַל מִשִּׁיחוֹ"⁶.

איחוד חוסיין מלך ירדן עם נאצר נשיא מצרים

נסתרות דרכי ה'. לפעמים נדמה לנו שאנחנו מבינים איזה כוחות מתאימים ואיזה כוחות אינם מתאימים, ובסופו של דבר מתברר שאלקים חשבה לטובה. ביום העצמאות של שנת התשכ"ז נשא רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל את דברי קודשו, אשר לימים נתפרסמו כ'מזמור יט למדינת ישראל'. באותם ימים, מלבד המתיחות מול סוריה לא היתה מתיחות גלויה מול מדינות אחרות, ואף על פי כן בחר רבנו הרצ"ה לזעוק מקירות ליבו - "ואת ארצי חילקו... והיכן חברון, והיכן יריחו והיכן שכם". אף אחד לא העלה על הדעת מלחמה מול חוסיין, אך מסובב הסיבות קבע בראשו של חוסיין מלך ירדן את הרצון להתאחד עם נאצר נשיא מצרים, וכך נסללה הדרך אל הישועה הגדולה שבאה לנו עם שיבתנו אל מרחבי ארצנו הקדושה שהיו נתונים עד עתה בידי אויב ומתנקם. בסייעתא דשמיא, עם ישראל כבש מידי סוריה את רמת הגולן וחלק מרכס החרמון, מידי ירדן את שטחי יהודה ושומרון, כולל מזרח ירושלים והעיר העתיקה, ומידי מצרים את חצי האי סיני, מצרי טיראן ורצועת עזה. ונתקיימו בהם, באותם שני מלכים, דברי חז"ל: "לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב".

האומות לא נלחמות בישראל, אלא בה' אלקי ישראל, "אָמְרוּ לָכֵן וַיִּקְחִידֶם מִגּוֹי וְלֹא יִזְכָּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד"⁸. מלחמתם האמיתית של האומות איננה בישראל אלא בשם ישראל, בתוכן הרוחני שעם ישראל מנחיל לעולם. יש כאן מלחמת תרבויות - תרבות של עבודה זרה מול תרבות של אמונה בה'. והשאלה המנסרת בחלל האויר מבחינת האויב היא, האם לתורה ולאמונה ולהנהגת ה' יש מקום בעולם.

בשלושה מקומות חלקו באי עולם על הקב"ה

בפרשיית מגדל בבל ודור הפלגה נאמר: "וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים"⁹, ודרשו חז"ל¹⁰:

"וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָת, אמר רבי אייבו בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: בשלושה מקומות חלקו באי עולם על הקדוש ברוך הוא:

אחד בימי יהושע, שנאמר: 'וַיִּתְקַבְּצוּ יְחָדוּ לְהִלָּחֵם עִם יְהוֹשֻׁעַ וְעִם יִשְׂרָאֵל פֶּה אֶחָד' (יהושע ט, ב). מהו 'יחדו'? שחלקו על הקדוש ברוך הוא.

ואחד בימי גוג ומגוג, שנאמר: 'יִתְצַבּוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְגו' (תהלים ב, ב).

וכאן, שנאמר: 'וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים'."

בשלושה זמנים בהיסטוריה חלקו באי עולם על הקב"ה. הפעם הראשונה היא בראשית הבריאה - בדור הפלגה, הפעם השנייה היא בתקופת יהושע - בפרקנו, והפעם השלישית היא בגאולה האחרונה - במלחמת גוג ומגוג.

¹ שמות טו, יד-טז.

² שמות יח, א.

³ במדבר כא, א.

⁴ זבחים קטז ע"א.

⁵ תהלים פג, ו.

⁶ תהלים ב, ב.

⁷ בבא קמא צב ע"ב.

⁸ תהלים פג, ה.

⁹ בראשית יא, א.

¹⁰ מדרש תנחומא ישן נח כד.

מכל מקום למעשה, לדברי הכל ההשלמה עם אלו שעליהם יצאו ישראל למלחמה, בין במלחמת רשות ובין במלחמת מצוה לפי הסוברים כן, מותנה תמיד בכך שיקבלו עליהם להיות למס ולעבדות לישראל.

דברים שאמרו מפני דרכי שלום

במדרש רבה על הפסוק "פי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום"¹⁸ מונים חז"ל דברים שאמרו חכמים לעשותם מפני השלום, וזו לשון המדרש¹⁹:

"כי תקרב אל עיר, הלכה: אלו הן דברים שאמרו מפני דרכי שלום? כך שנו חכמים, אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום:

כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל.

ראה כמה הוא כחו של שלום! אמר רבי יוחנן: מימיה לא ראתה חמה פגימתה של לבנה. למה כן? מפני דרכי שלום, שנאמר: 'המשל ופחד עמו עושה שלום במרומי' (איוב כה, ב).

אמר רבי לוי: אין אחד מן המזלות הללו שהן מהלכין ברקיע רואה מה שלפניו, אלא של אחוריו, כאדם היורד מעל הסולם ופניו לאחוריו, כדי שיהא כל מזל ומזל אומר: אני הוא הראשון! הוי עושה שלום במרומי...

אמר בר קפרא: ומה אם העליונים שאין בהם לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות הן צריכין שלום, התחתונים שכולן שנאה ותחרות וקנאה על אחת כמה וכמה שהן צריכין שלום.

רבנן אמרי: תדע לך כמה גדול כוחו של שלום, אפילו המלחמה שאין אדם יורד לתוכה אלא בחברות וברמחים אמר הקדוש ברוך הוא, כשתהיו הולכים לעשות מלחמה לא תהיו פותחין תחילה אלא בשלום. מניין? ממה שקרינו בענין 'כי תקרב אל עיר' וגו'."

כאמור חז"ל מונים דברים שאמרו חכמים לעשות מפני דרכי שלום, ואלה הדברים:

א. בקריאת התורה בציבור, כהן עולה ראשון, אחריו לוי ואחריו ישראל. מדין 'וקדשתו' ישנה חובה להקדים את הכהן, "וקדשתו" - לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון²⁰, אלא שמן התורה יכול הכהן לוותר ולתת רשות למי שירצה שיעלה לפניו, ומפני דרכי שלום אמרו שיקרא הוא בדווקא ראשון, שלא יבואו לידי ריב ויאמרו: מפני מה הרשה לזה ולא לזה?

ב. כשהלבנה פגומה, בתחילת החודש ובסופו, לא הצד הפגום שלה פונה לצד החמה, אלא הצד העגול והשלם, ללמדנו שאפילו בהגנה הטבעית של גרמי השמים משכין ה' שלום ודואג לכך שהחמה לא תראה פגימת הלבנה.

ג. שתים עשרה קבוצות הכוכבים, שלכל קבוצה צורה משלה, כגון: טלה, שור, תאומים וכו', מקיפות את הארץ ממזרח למערב, כדלהלן: כשטלה עולה במזרח, עולה אחריו שור, ואחריו השור עולה מזל תאומים, ואחר כך סרטן, וכן הלאה, כאשר פניהם של המזלות פונים לכיוון מזרח והם מתקדמים מערבה, לאחוריהם. ונמצא שפני הטלה אל השור ופני השור אל התאומים וכו', וכל מזל לא יודע שמזל אחר מתקדם לפניו

מלכי האומות מתקבצים כדי להמשיך את המחלוקת שעוררו אנשי דור הפלגה - מחלוקת על הקב"ה. הכניסה של עם ישראל לארצו מעוררת את מלכי העמים לעמוד כחומה בצורה מנגד ולהחזיק שוב במשנתם של אנשי דור הפלגה שהיו מורדים בבוראם, וכך עתיד להיות גם בגאולה האחרונה.

הנושא המרכזי איננו מלחמה

בעיניים שטחיות ספר יהושע עלול להיתפש כספר של מלחמה, כיבוש וירושה. ואכן היו אישי ציבור בשנים באחרונות שטענו בתום לב, כי יש להוציא את ספר יהושע מתוכנית הלימודים ח"ו. אך מי שהתחנך על ברכי התורה והיראה, מבין שהנושא המרכזי בספר יהושע איננו מלחמה, אלא 'תיקון עולם במלכות שדי'. כשעם ישראל יושב בארצו, וכל שבט מישראל יודע את מקומו הראוי לו לפי סדר הנחלות, העולם כולו מואר באור חדש מלא בטובה וברכה.

מצוה לקרוא לשלום

מכאן אנו מגיעים לפרשת הגבעונים, בה השיגו אנשי גבעון בערמה כריתת ברית עם ישראל, ולמעשה זו הברית הראשונה שכרתו ישראל כאומה עם אחר.

בפסוקי התורה ישנה מצוה מפורשת לקרוא לשלום לאלו שבהם באים להילחם, וכך נאמר: "פי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום"¹¹. לדעת רש"י שם והראב"ד על הרמב"ם¹², החובה לקרוא לשלום נוהגת רק במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצוה, כגון במלחמה נגד שבעת העמים יושבי ארץ כנען, אין לקרוא להם לשלום ולהניח להם להמשיך לגור במקומם בארץ, אלא חובה להילחם בהם עד חרמה. אולם לדעת הרמב"ם¹³ והרמב"ן¹⁴ אף במלחמת מצוה חובה לקרוא לשלום¹⁵.

הרמב"ן מביא ראיה שחייבים לקרוא לשלום אפילו לשבעת העמים יושבי ארץ כנען, מכך שמשח שלח שלוחים לשלום לסיחון מלך האמורי¹⁶, ויהושע שלח שלוחים לשלום לכל עמי כנען¹⁷, וזו לשון המדרש:

"מי קיים הפרשה הזאת? יהושע בן נון. אמר רבי שמואל בר נחמן: מה עשה יהושע, היה פורש דאטגמא בכל מקום שהיה הולך לכבוש, והיה כתוב בה, מי שמבקש לילך לך לו ומי שמבקש לעשות שלום יעשה ומי שייבקש לעשות מלחמה יעשה.

מה עשה הגרגשי? פנה והלך לו מלפניהן ונתן לו הקדוש ברוך הוא ארץ יפה כארצו זו אפריק. הגבעונים שהשלימו עשה להם יהושע שלום, אבל ל' ואחד מלכים שבאו להילחם עמו, הפילם הקדוש ברוך הוא בידו. מניין? שנאמר: 'ונכחו עד בלתי השאיר לו שריד' (דברים ג, ג)."

¹¹ דברים כ, י.

¹² רמב"ם הלכות מלכים ו, א.

¹³ רמב"ם שם.

¹⁴ רמב"ן דברים כ, י.

¹⁵ ראה גור אריה למהר"ל שם, המבאר את שיטת רש"י ומיישב את קושיות הרמב"ן.

¹⁶ ראה במדבר כא, כא-כב; דברים ב, כו.

¹⁷ יושלמי שביעית פ"ו, ה"א; דברים רבה ה, יא.

¹⁸ דברים כ, י.

¹⁹ דברים רבה ה, יב.

²⁰ מועד קטן כח ע"ב.

לשאר האומות אינו כי אם כשלא ירצו להשלים... אבל אם הם רוצים להשלים אלו ואלו, היה ישראל מחויב להשלים עמהם... ואם כן יקשה למה באו הגבעונים במצור ובמצוק כזה, כי היה השלום מוכן להנתן אליהם בלי ספק?"

הראב"ד²⁴ מסביר, שאכן בני ישראל קראו גם לגבעונים לשלום לפני מעבר הירדן, אך אלו סירבו, ומכיוון שעברו את הירדן, תם זמנם של הגבעונים, ולא היו מקבלים אותם שוב. אך לפי **הרמב"ם**²⁵, אין חילוק בין לפני מעבר הירדן לאחרי, וניתן היה לכרות איתם ברית גם לאחר שעברו את הירדן. אם כן מדוע נהגו בערמה?

משיב הרמב"ם:

"... מפני מה הערימו יושבי גבעון, לפי ששלח להם בכלל ולא קיבלו, ולא ידעו משפט ישראל, ודימו ששוב אין פותחין להם לשלום."

כלומר הגבעונים נהגו בערמה כי חשבו שלאחר שסירבו הם לקריאת השלום הראשונה, נסתם הגולל, ולא יתנו ישראל שנית ידם לשלום.

הסבר נוסף מובא ב**רד"ק**²⁶, וכך כתב:

"למה הוצרכו יושבי גבעון להערים וקיבלו השלום, לפי שיהושע שלח בכלל לכולם, ויושבי גבעון חשבו, הלא גם כן שלח ליריחו ולעי להשלים והנה הכה אותם, אולי לא יקיים הבטחתו ליושבי הארץ הזאת ובמרמה הוא שולח להם להשלים כדי שלא ישמרו מהם, לפיכך עשו גם המה בערמה ואמרו כי מארץ רחוקה הם, כדי שיכרתו להם ברית."

אנשי גבעון חששו שהקריאה לשלום היא חלק מתכסיסי המלחמה של ישראל, כאשר למעשה פניהם למלחמה וכל מגמתם ליצור תחושה שפניהם לשלום ובכך למנוע היערכות ומוכנות של האויב למלחמה. לכן הם מבקשים לכרות ברית רשמית ומחייבת.

ערמה כנגד ערמה

שלושת ההסברים שראינו מתארים שיקולים מציאותיים מצד ישראל או מצד הגבעונים, והנה בא רש"י ומלמדנו כי יסודה ושורשה של ערמה זו שנים רבות קודם לכן, ולמעשה ערמתם באה כנגד ערמת שמעון ולוי בני יעקב כלפי אנשי שכם בפרשיית מעשה דינה, וכך כתב רש"י²⁷:

"ויעשו גם המה בערמה - כמו שעשו בני יעקב בערמה ובחמור אבי שכם שהיה חוי ויושבי גבעון מן החוי."

דברי רש"י מחזירים אותנו לתקופת האבות הקדושים והשבטים, ומלמדים אותנו כי בהשתלשלות המאורעות בדברי ימי ישראל, כל מאורע אחוז בחברו ומהווה המשך של תהליך אחד, שבו הכל מדויק ומדוקדק לפי התוכנית האלקית של קורא הדורות מראש, כפי שנראה בשיעור הבא.

במעגל. הטלה לא רואה את הדגים שלפניו אלא את השור, השור לא רואה את הטלה שלפניו אלא את התאומים וכו', וכל אחד בטוח שהוא הראשון במעגל, ולא מתעוררת קנאה ביניהם.

מידת השלום היא ערך יסודי בבריאה, ולכן גם במציאות של ריב ומדון כאשר קיימים מאבקי כבוד וגדולה, או כל סיבה אחרת שמביאה לידי מלחמה, איננו רשאים לצאת למחמה כל עוד לא קראנו לשלום.

מלחמה היא תוצאה של הכרח, אם על ידי ציווי מפורש, אם מחמת שלא הסכים האויב לשלום, ואם מפני שקמו עלינו תחילה, אך מלחמה לעולם איננה מטרה בפני עצמה. תפקידו של עם ישראל הוא לתקן עולם במלכות שדי. האחריות המוטלת על כתפיו איננה מסתכמת בדאגה לצרכים הפרטיים של האומה, מדובר באחריות גלובלית לעתיד האנושות כולה. עם ישראל ביחס לעמים הוא כ'לב באיברים'²¹, מוטל עליו לרומם את העמים כולם.

האחריות מתחילה בבית פנימה

האחריות על תיקון האנושות כולה מתחילה בבית פנימה, וכך מסופר ב**ירושלמי בסוטה**²²:

מעשה באשה אחת, ששמעה בשבת את דרשתו של רבי מאיר ונתארכה הדרשה ואיחרה לביתה. לא נחה דעתו של הבעל מכך שנתעקבה עד שכעס עליה ונדר שלא תיכנס בפתח הבית עד שתירק בפניו של רבי מאיר.

רבי מאיר צפה הדבר ברוח הקודש וביקש שיקראו לאשה ויבקשו ממנה שתלחש על עינו ותירק בה לצורך רפואה. ולאחר שעשתה כן, אמר לה שיכולה להיכנס שוב לביתה, לפי שקיימה נדר בעלה בהידור כאשר ירקה בעינו שבע פעמים ולא רק פעם אחת.

כששמעו זאת תלמידיו של רבי מאיר, אמרו לו: כך מבזין את התורה?! מדוע לא ציווית להביא את הבעל ולהלקותו עד שיתיר נדרו הרע.

אמר להם: לא יהיה כבוד מאיר יותר מכבוד קונו, ומה שם שנכתב בקדושה נמחה כדי להשכיח שלום בין איש לאשתו, כבוד מאיר לא כל שכן?!

מדוע נצרכה ערמת הגבעונים?

הגבעונים הציגו את עצמם כתושבי ארץ רחוקה, שעשו דרך רבה עד שהגיעו אל מחנה ישראל. שאלנו: מדוע נצרכה ערמת הגבעונים, מדוע לא ביקשו באופן גלוי לכרות ברית שלום? מפרשים רבים נדרשו לשאלה זו, וכך מנוסחת שאלה זו בלשון קדשו של **האברבנאל**²³, בשאלתו הראשונה:

"למה עשו הגבעונים אותה הערמה להשלים עם ישראל? והנה היה להם לומר האמת שהם יושבי גבעון ויהושע היה משלים עמהם, וכבר צותה התורה 'כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום', והצווי הזה כולל כפי מה שהסכימו חז"ל, והוא האמת, גם לשבעת העממים... וההפרש אשר בין שבעת העממים

²⁴ ראה רמב"ם הלכות מלכים ו, ה. וראה גם תוספות ד"ה כיון גיטין מו ע"א.

²⁵ שם.

²⁶ רד"ק יהושע ט, ז.

²⁷ רש"י יהושע ט, ד.

²¹ ראה כוזרי ב, לו.

²² ירושלמי סוטה פ"א, ה"ד.

²³ אברבנאל יהושע ט.